

תלם ראשון באדמת הערבה

שליישוב בודד אין כל סיכוי לשרוד לבדו באזור ללא אוכלוסין ושירותים בסיסיים ופעלה להקמת יישובים נוספים ולשליחת גרעיניים להשלמתם וכך קמו המושבים חצבה, פארן, צופר ועידן במרחבי הערבה התיכונה ונוצר רצף של מושבים לאורך של כ-70 ק"מ.

במשך כל שנות ההקמה והביסוס של יישובי הערבה הייתה תנועת המושבים שותפה בכירה למתיישבים במאמצי הפיתוח מול המוסדות השונים כמו מחלקת ההתיישבות, קק"ל, צה"ל, חברת מקורות ומשרדי הממשלה. אנשי התנועה שהיו בעלי ניסיון במושבים נרתמו לסייע ליישובים הצעירים בארגון הפנימי, בניהול משקי, בהליכי קבלת החברים, בתרבות וחברה ועוד. במשך שנים רבות היה בית תנועת המושבים בתל אביב "עמדה קדמית" של אנשי הערבה. שם קיבלו מקום ושירותי משרד ושם המתינו להסעות לערבה.

אנשי קק"ל, הסוכנות ותנועת המושבים, היו שותפי אמת בכל תהליכי ההתיישבות. כולם, מראשי המוסדות ועד אחרוני העובדים, פתחו את דלתם למתיישבים ואת לבם לצורכיהם המיוחדים. במשך שנים רבות זכינו להבנות, לסימפטיה ולהזדהות עם מאבקנו לגיוס משאבים שאפשרו לקיים את מפעל ההתיישבות בערבה

ניתן לומר ללא כל הפרזה כי מעורבותם של מוסדות ציוניים אלו הייתה ועודנה חיונית להאצת ההתיישבות בערבה, לביסוסה ולהצלחתה. חבל ארץ זה הפך דמיון למציאות — דחיקת המדבר, כיבוש השממה והפרחתה והגשמו הלכה למעשה. למען השפיות והגאווה הלאומית של תושבי המדינה והדורות הבאים, טוב שמלאכה זו תימשך ובמלוא המרץ, כי המלאכה לא נסתיימה!

מראשית ההתיישבות בערבה בשנות ה-50 של המאה ה-20 היו שלושה גופים חוץ-ממשלתיים עיקריים שחברו למתיישבים ולקחו חלק מרכזי בפיתוח הערבה.

הגוף הראשון הוא **קרן קיימת לישראל**. קרן קיימת, שתפקידה ההיסטורי הראשוני היה רכישת קרקעות בארץ ישראל, הכשירה שטחי בראשית בערבה לעיבוד חקלאי. במשך השנים הכשירה קרן קיימת כ-25 אלף דונם ביישובי הערבה התיכונה וידה עוד נטויה. לשטחים אלו נפרצו דרכים וסביבם נחפרו תעלות ניקוז למניעת שיטפונות. מאמץ רב הושקע בהסדרה של זרימת השיטפונות בנחלים הסמוכים ליישובים ולשטחי העיבוד ובמיוחד בנחל ערבה, על מנת להגן מנזקי המים הגואים בעת זרימה. לאחר כל שיטפון רציני מתחזקות קרן קיימת ורשות ניקוז ערבה את סוללות ההגנה, הדרכים ומעברי הנחלים.

רוב שטחי הערבה התיכונה הם חמדות שאינן ראויות לעיבוד חקלאי. מצאי הקרקעות החוליות המתאימות לכך נגמר עם התרחבות היישובים ולפיכך הכשירו קק"ל, הסוכנות היהודית ומשרד החקלאות חלק גדול משטחי העיבוד ביישובים באמצעות הבאת חול מדיונות סמוכות או משפכי נחלים. חול זה הונח על החמדות בשכבה שגובהה 30-50 ס"מ. כך הפכו השטחים לראויים לעיבוד. במקביל להסדרת הזרימות בנחלים לקחו קק"ל וחברת מקורות חלק בהקמת מאגרים בנחלי הערבה שתפקידם לעצור את מי השיטפונות ולהחזירם למי התהום. חמישה מאגרים כאלו הוקמו לאורך נחל ערבה.

קרן קיימת נטלה חלק פעיל בנטיעות בתוך יישובי הערבה, בהקמת פארק ספיר ובאחזקתו. כן הקימה קק"ל כמה חניונים לאורך כביש הערבה העומדים לרשות הנהגים בדרכם צפונה או דרומה וכן חניונים המרוחקים מהכביש למטיילים. קק"ל הקימה לאורך הערבה גם מצפורים רבים בנקודות תצפית מרהיבות כמו מצפור עידן בקצה דרך החוורים שהוכשרה אף היה בסיוע קק"ל, מצפורי חוורים וחצבה שבאזור חצבה, מצפור חופירה ליד עין יהב, מצפור בשטחי צופר ומעל הגבעה הצופה למושב פארן ולשטחי העיבוד שסביבו.

קק"ל אף סללה את דרך השלום, כביש אספלט שאורכו יותר מ-20 ק"מ. כביש זה נושק ברובו לגבול עם ירדן ומקשר בין היישובים עידן, חצבה ועין יהב. בתחנת אייר הממוקמת על כביש הערבה ליד צומת חצבה וכן בתחנת זוהר שליד מושב עין תמר בכיכר סדום נערכים ניסויים בחקלאות מתקדמת בערבה. תחנות אלו הוקמו בסיוע קק"ל והיא מממנת את מרבית תקציבן השוטף.

הגוף השני התומך בהתיישבות בערבה הוא **מחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית**. מתוקף תפקידה ההיסטורי, מחלקת ההתיישבות הקימה יישובים חקלאיים בארץ ותמכה בהם עד לביסוסם. כך תמכה מחלקת ההתיישבות ביישובי הערבה עם ראשית ההתיישבות בה.

היא דאגה להשקעות בסיסיות ביישובים, לבניית מבני משק, לרישות השטחים בקווי מים, להעמדת הון חוזר ולעזרה בקליטת משפחות חדשות שרבות מהן הגיעו ללא כל אמצעים כספיים. מחלקת ההתיישבות הקימה את בתי המגורים ואת מבני הציבור במושבים עד להעברתו של תפקיד זה לידי משרד השיכון.

הגוף השלישי שהשתתף בסיוע ליישובים החדשים בערבה הוא **תנועת המושבים**. תנועה זו ארגנה את הגרעיניים שנשלחו למקומות המיועדים להתיישבות. כששי בן-אליהו וחגי פורת הגו בשנת 1959 את הרעיון להקמת עין יהב היה ברור להם מהרגע הראשון שתנועת המושבים תהיה שותפה להגשמתו. ואכן גרעין של בני המושבים גויס להקמת עין יהב, וגרעיניים נוספים נשלחו להשלמתה בשנים הבאות.

עם החלטת חברי הגרעינים בעין יהב להקים מושב במקום, הבינה מזכירות תנועת המושבים